

2021 YILI SAĞLIK BAKANLIĞI BÜTÇESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

GİRİŞ:

Dünyada durum:

Kapitalizmin durgunluk krizi 1970'lerde uç vermeye başlamıştır. Bu krize çözüm olması beklenen neo-liberal birikim stratejisinin, onun siyasetinin ve ideolojisinin bir işe yaramadığı dünya çapındaki 2008 finans krizi ve ardından gelen büyük durgunluk dönemi (Büyük Resesyon) ile görülmüştür. Söz konusu kriz giderek derinleşmekte, son 12 yıldır ekonomik krizi sosyal, politik ve ekolojik krizler izlemekte, toplumsal çalkalanmalar tüm dünyayı etkisi altına almaktadır.

2008-2009'da finans kuruluşları ardı ardına batmanın eşiğine gelmiş, ülkelerin merkez bankaları tarafından, devletlerin karşılıksız para basması, bütçe açığı vermesi ve borçlanması yoluyla kurtarılmıştır. Ancak söz konusu hamle geçici bir çözüm olup aslında sorunu daha da derinleştirmiş, 2010'dan itibaren özel finans kuruluşlarının krizi devletlerin mali krizine dönüşmüştür. Krizin ilk döneminde Çin gibi bazı "yükselen ekonomiler" (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Güney Afrika ve Türkiye), gelişmiş kapitalist ülkelerin krizinden yararlanarak yüksek büyüme hızlarına ulaşmıştır. Ancak 2013'ten sonra bu durum da tersine dönmüştür. ABD Merkez Bankası FED önce karşılıksız para basmayı durdurmuş ardından da faiz yükseltmeye başlamıştır. Bu hamleler nedeniyle sermaye akımları ters yöne dönmüş, "yükselen ekonomiler" ardı ardına krize girmiş, Rusya, Brezilya, Türkiye, Arjantin, Güney Afrika ve benzeri ülkeler farklı tempolarda hızlı büyümeden ekonomik daralmaya (resesyon) geçmiştir.

2019 yılında Çin, Hindistan, Almanya, Büyük Britanya ve diğer ülkelerdeki otomobil satışlarında büyük bir düşüşle başlayan üretim krizi sonucunda imalat sektöründe ve diğer endüstriyel ekipmanlar üretiminde de ciddi düşüşler yaşanmıştır. Çin sanayi üretiminin büyüme hızındaki keskin bir azalmanın makine, ekipman, otomobil ve hammadde ihraç eden ülkeler için ciddi sonuçları olmuştur.

Eylül 2019'da bir kez daha Wall Street'te yani finans piyasalarında likidite krizi yaşanmış, bu ciddi krize ABD Merkez Bankası, piyasaya yüz milyarlarca dolar enjekte ederek müdahale etmiştir. Böylece "finansal balon"un patlaması geçici olarak engellense de daha da şişmesinin önü açılmıştır.

Avrupa Birliği 2019'da ancak %1,4 büyüme sağlayabilmiş, 2020 ve 2021'de ise büyümenin durması öngörülmüştür. Almanya 2020'ye resesyonla girmiş, büyüme oranı sıfıra yaklaşmıştır (0,4). Fransa'da ise büyüme oranı %1,3'te kalmıştır. Keza dünyanın en büyük ekonomilerine sahip olan ABD %1,9, Çin %6,1, Japonya ise %0,9 büyüme oranlarını yakalamış, önceki yıllara göre hepsinde büyüme oranlarında düşüş yaşanmıştır. Henüz tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi yaşanmadan yapılmış olan projeksiyonlarda 2020 ve 2021'de ekonomide daralmanın ve durgunluğun devam edeceği öngörülmüştür.

21 Ocak 2020'de Dünya Ekonomik Forumu tarafından 50.si düzenlenen Davos Zirvesi'nde "kapitalizmin içinde bulunduğu güven bunalımı, gelir eşitsizliği, siyasi kutuplaşma, dünya ekonomisinin durumu, kalkınma, teknoloji, ticaret ve endüstri 4.0 ile çevre ve iklim..." gibi konular ele alınmış, toplantının ana teması, **Paydaş Kapitalizmi** olarak ilan edilmiştir.

Hissedarlarla şirket yöneticileri, işçiler, tüketiciler vb. **paydaşlar** başlığı altında birleştirilerek aralarındaki **çakar birliği** vurgulanmıştır. Şirketlerin hissedarlarının yanı sıra çalışanlarına, müşterilerine, tedarikçilerine, içinde yaşadıkları topluma, yani bütün paydaşlarına yarar sağlayan ve küresel sorunlara da duyarlı olan bir kapitalizmin, içinde bulunulan krize çare olduğu ileri sürülmüştür.

Ancak Ocak ayında 63 dolar düzeyinde olan petrol varil fiyatlarının 9 Mart 2020 Pazartesi günü varil başına 33 dolara düştüğü görülmüştür. Wall Street, 2008'den bu yana en kötü düşüşünü yaşamış, petrol fiyatlarındaki bu düşüş Nisan ayında da devam etmiş, fiyatlar ilk kez negatifi görmüştür. Dünyadaki tüm borsalar düşmüş, Meksika ve Brezilya'da para birimleri devalüe edilmiştir. OECD bu yıl küresel ekonomik büyümenin yarı yarıya düşme ihtimaline işaret etmektedir. Bu nedenle, Covid-19 pandemisinin, Şubat 2020'nin son haftasında patlak veren ve hala devam eden borsa krizinin gerçek nedeni olmadığı, ancak onun tetikleyen kıvılcım olduğunu söylemek doğrudur.

Bugün pek çok kapitalist devlet tarafından pandemi bahanesiyle ilan edilen devasa kurtarma paketleri, asıl olarak ekonomik daralmanın yeni bir küresel krizi tetiklemesini engelleme gayretidir. Önlemlere rağmen kopan tedarik zincirlerinin yeniden kurulması, turizm, hizmet ve eğlence sektörü başta olmak üzere pek çok sektörün yeniden canlanması oldukça zor görünmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Covid-19 pandemisi nedeniyle 25 milyon insanın işsiz kalabileceğine işaret etmiştir. OECD de karantinede geçirilen her bir ayın GSYH büyümesinde yüzde 2'lik kayba yol açacağını söylemektedir. 81 ülke IMF'den borç talep etmiş durumdadır. Belirsizlik sürdükçe özellikle orta ve küçük ölçekli işletmelerin çoğunun bu süreci atlatamayacağı aşikârdır.

Almanya'da ekonominin hemen hemen %30'una ulaşan yardımlar ve kredi garantilerinin çoğu büyük şirketlere aktarılmıştır. Öncesine göre çok daha az ön koşullu ve nicel olarak daha kapsamlı olan işsizlik rejimi mekanizmaları oluşturulmuş ve kısa mesai ücretleri daha kolay ödenmeye başlanmıştır. Serbest meslek sahipleri ve özel işletmelere geçici olarak yardım fonları kurulmuştur.

Salgının yaygınlaşmasını önlemek için alınan tedbirler işin sınıfsal boyutunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Erdoğan'ın '**çarklar dönmeli**' sözü bu durumun veciz ifadesidir. Açıklanan ekonomik önlem paketiyle sermaye sahiplerine yönelik önlemler alınırken işçi-emekçi-ezilenlerin payına ise sabır ve dua düşmüştür. İşçiler pandemi döneminde aç kalma tehdidinde karşı ölüm riskini göze alarak işlerine devam etmek zorunda kalmışlardır. Yine kargo firmaları ve süpermarketler gibi hizmet sektöründe çalışanlar da bu dönemde karşılaştıkları sağlıksız çalışma koşulları ile ilgili seslerini duyurmaya çalışmış, ancak yine de çalışma hayatıyla ilgili alınması gerekli önlemler hayata geçirilmemiştir. Bununla birlikte özellikle inşaat, metal, tekstil sektöründe çalışan işçiler işlerini kaybetme tehlikesiyle yüz yüze gelmişlerdir.

Salgının ortaya çıkardığı en önemli boyut ise sağlığı bir meta olarak gören anlayışın ciddi bir yıkım yaşadığı gerçeğidir. İnşaat şirketlerinin patronlara kar getiren devasa yatırımların büyük reklamlarının yapıldığı, sadece en zor operasyonların yapılabilmesinin bir övünç kaynağı olarak görüldüğü sağlık alanında koruyucu sağlık hizmetleri bir süredir hakir görülmekteydi. İlaç sanayinin dev şirketleri bulaşıcı hastalıklar gibi kazanç getirmeyen araştırmalara ilgi göstermemekte, karın daha çok olduğu tedavi alanına yatırım yapmayı tercih etmekteydi. Mevcut sistemde ne kadar çok hasta o kadar çok kar demektir, dolayısıyla onların nezdinde koruyucu sağlık hizmetlerinin pul kadar değeri yoktu. Bu sağlık sisteminin ve onu yaratan anlayışın bir virüs karşısındaki acizliği gerçeği ise gün gibi ortadadır.

Salgına karşı müdahale, yıllardır dayatılan neoliberal reform paketleri ile metalaştırılmış sağlık ve sosyal güvenlik sistemleri nedeniyle oldukça yetersiz kalmıştır. Vergileri ve sosyal güvenlik maliyetlerini en aza indirmek için sağlık sistemlerini daraltma stratejileri, çoğu kamu sağlık sisteminin salgına yanıt vermesini engellemiştir.

Türkiye’de Mevcut Durum;

Türkiye merkez kapitalizmin çerperinde yer alan gelişmekte olan bir ülke olarak kapitalizmin yaşadığı ekonomik, ekolojik, siyasal tüm krizlerden etkilenmektedir. Aynı zamanda iç dengeleri, yönetim modeli, iç ve dış siyasette izlediği politikalar kamusal ve toplumsal yaşama olduğu kadar ekonomik alana da olumsuz yansımaktadır.

Covid-19 pandemisinin tüm toplumu olumsuz etkileyen aşamaya gelmiş olması mevcut ekonomik krizi derinleştirmekte, çalışmaya uygun nüfusun üçte birinden fazlası işsizken ve yakın gelecekte iş bulma umudunu kaybetmiş durumda iken milyonlarca emekçi ailesi kışa hiçbir gelire sahip olmadığı şartlarda girmektedir. Asgari ücret ya da düşük ücretlerle çalışanların eline geçen para temel ihtiyaç maddelerine bile yetmemektedir çünkü temel ihtiyaç maddelerindeki enflasyon oranı TÜİK verilerinin çok çok üzerindedir.

Türkiye enerjiiyi, ilacı, sanayinin yarı mamül girdilerini, geçmişte kendisinin ürettiği pek çok gıda ürününü ve hatta samanı ithal eden bir ülke haline gelmiş durumdadır. Dolar ve Euro, TL karşısında her gün yükselmekte, bu durum her gün biraz daha yoksullaşmamız anlamına gelmektedir. Devletin ve özel sektörün dış borcu 450 milyar dolar, Merkez Bankasının döviz stoğu eksi 40 milyar dolardır. Kronik hale gelen cari açık gittikçe daha fazla artmaktadır.

İktidarın ekonomiye dair verdiği hiçbir bilginin, hiçbir rakamın, istatistiğin zerre kadar inandırıcılığı kalmamıştır. Tek adam rejiminin harcamalarını denetleyen bir kurum artık yoktur. TBMM her gün biraz daha göstermelik bir kuruma dönüştürülmekte, iktidarın icraat ve işlemleri üzerindeki denetimi ortadan kaldırılmaktadır. Yargı bütün kurumlarıyla iktidarın kontrolünde ve emrindedir. Dolayısıyla ülkede hukuk ve adaletten eser kalmamıştır.

Özcesi iktidar toplumun sorunlarına çözüm aramamaktadır, bütün çözüm arayışları iktidarlarını devam ettirmek üzerinedir. Bütün komşularla ilişkilerde savaş tehdidinin temel politika yöntemi olması boşuna değildir. Ancak asıl olarak Kürt sorununda on yıllardır sürdürdükleri red ve inkara dayalı çözümsüzlük politikası ülkeyi bütün alanlarda krizden krize sürüklemektedir. Savaş politikaları ekonomik krizleri kaçınılmaz kılmakla kalmamakta, devlet içindeki karanlık odakları güçlendirmektedir. Rejim, krizi çözme yolunda adımlar atmak yerine Yeni Osmanlıcı bir ideoloji inşa ederek, devletin baskı ve zor aygıtları ile toplumu teslim almaya çalışmaktadır.

Pandemi sürecinde rejimin toplum sağlığını koruma yönünde niyeti ve çabası olmadığı da görülmüştür. Yurttaşlar salgının insafına terkedilmiştir. Ülkede günlük yapılan testlerin %25'nin Saray ve üst düzey devlet görevlilerine ve emirlerinde çalışan personele yapıldığı, geri kalanın 85 milyon kişiye uygulandığı anlaşılmıştır. Pandeminin ilk gününden beri alınması gereken toplumsal önlemler hayata geçirilmemiş, zorunlu olmayan iş kollarında çalışmaya ara verilmemiş, yurttaşlar ya hastalanma ya da açlık ikileminde bırakılmıştır. Bir kısım ülkede uygulanan sürü bağışıklığı yöntemi Türkiye’de adı konulmadan sürdürülmüş, bu durumdan en çok yoksullar, ezilenler, göçmenler zarar görmüştür. Bu durum pandemide bile sınıfsallığı gözler önüne sermektedir.

Covid-19 geliştirilmesi muhtemel bir aşıyla kontrol altına alınsa bile pandemiyi ortaya çıkartan koşullarda hiç bir iyileştirme yapılmaması nedeniyle yeni pandemilerle karşılaşacağımıza şüphe yoktur. Dahası pandemiyi ortaya çıkartan nedenler arasında sıralanan ekolojik tahribat, yaban hayatına müdahale, kontrolsüz kentleşme gibi nedenler kapitalizmin kar hırsının dizginsizliği ve çalışma rejimindeki derinleşen sömürü ilişkileri nedeniyle büyük bir hızla artarak devam etmektedir. Sağlıksızlığı yaratan bu koşullar yeni salgınlara kapı aralamaktadır. Bulaşıcı olmayan hastalıklar (kalp-damar hastalıkları, kanserler, KOAH ve astım başta olmak üzere solunum sistemi hastalıkları, Alzheimer ve diğer sinir sistemi hastalıkları, psikolojik rahatsızlıklar, genetik hastalıklar vb.) yine aynı kökten beslenmektedir. Bu duruma bir de tek tipleşen beslenmeyi ve sağlıksız hayat tarzı ve çalışma biçimini eklediğimizde toplumsal sağlık için tıbbi çözümlerin yeterli olmadığı daha net anlaşılmaktadır. Ülkede birçok alanda yaşanan kriz pandemiyle görünür hale gelen sağlık kriziyle birlikte daha da derinleşmiştir.

Pandemiyle birlikte yaşanan süreç, “**başka bir dünya ve yaşam mümkün**” iddiamızın haklılığını ve mümkünlüğünü daha görünür kılmaktadır.

Toplumun sağlığını korumak ve geliştirme ancak kapitalizmle, eril zihniyetle, tekçi devlet anlayışıyla, sömürüyle ve doğaya yönelik her türlü kıyımla mücadeleyi sürdürerek başarılabilir.

2021 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi

2021 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi'nin mecliste görüşülmeye başlanacağı ve bu yılın sonuna kadar da devam edecek olan süreç işte böyle bir anda başlamıştır.

Bu nedenle de bütçe değerlendirmeleri, bu dönemin belirleyici özellikleri göz önüne alınarak yapılmalı, bütçenin sadece teknik açıdan değerlendirmesiyle ya da siyasal iktidardan istenecek ekonomik taleplerle sınırlandırılmamalıdır. Bütçeye yönelik bakış, antikapitalist bir bakış açısıyla, ekonomik olduğu kadar politik de olmalıdır.

Çünkü bütçe çok önemli bir siyasal, hukuki, iktisadi ve yönetsel belgedir. Öyle ki: bütçeler siyasal iktidarlara, devletin kurumlarına harcamaları ve gelirleri açısından meşruiyet kazandırır. Egemen sınıfların en önemli ekonomi ve maliye politikası aracıdır, sermaye ve servetin yeniden üretimi ve gelirin yeniden bölüşümünün aracıdır bu sebeple sosyal sınıflar arasındaki mücadelenin en önemli alanları arasında yer alır. Siyasal iktidarların, rejimin demokratik ve sosyal hak ve özgürlükler konusundaki duruşunun en önemli göstergesidir.

Bütçeyi bu çerçevede ele aldığımızda; 2021 Merkezi Yönetim Bütçesi 1,4 trilyon liralık bir harcama ve 1,1 trilyon liralık bir gelir ve (-) 245 milyar liralık bütçe açığının hedeflendiği bir iktisadi ve siyasi belgedir. Ekonominin bütünü ile toplumsal sınıf ve kesimler üzerinde önemli etkilere neden olacak bir politika aracı niteliğindedir.

Doğallıkla, böyle ciddi toplumsal etkilere sahip olan bir ekonomik kaynağın nasıl kullanılacağına ilişkin olarak toplumun bütününe rızasının alınması ve bu kaynağın her aşamada sıkı bir biçimde denetlenmesi gereklidir.

Bir başka anlatımla; üretenlerin, değeri yaratanların, yani işçilerin, emekçilerin, halkın, vergi mükelleflerinin, özcesi bu ülkede yaşayan herkesin, doğrudan ya da dolaylı mekanizmalar aracılığıyla ödedikleri vergilerin nerelere harcandığını ya da harcanmadığını bilmeleri ve bunu denetleyebilmeleri gerekir. Bu denetim; bütçenin hazırlanması, uygulanması ve sonuçlandırılması sırasında yani bütün bir bütçe sürecinde yapılabilmelidir.

Bir ülkede halkın ne için, ne kadar vergi ödediğinden, bu vergilerin hangi kamu harcamalarına nasıl harcandığından, ne için ve ne kadar borç alındığından haberdar olması ve bu araçları denetleyip yönlendirebilmesine tüm dünyada “Bütçe Hakkı” adı verilmektedir. Maalesef 1215 yılında Britanya’da Magna Carta ile ilk kez kullanılmaya başlanan “bütçe hakkı” 800 yıl sonra kullanılmaz hale gelmiştir.

Öte yandan, bu yıl Meclise getirilen 2021 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Teklifi Anayasanın ilgili maddelerine aykırı bir biçimde, zamanında Meclis’e getirilmediği gibi, önümüzdeki yıl ilk kez uygulanacak olan Performans Esaslı Program Bütçe kamu idarelerinin hazırlık yapmasına fırsat verilmeden, Meclis’e sunulduğu tarihten sadece 1 hafta önce bu kurumlara ve ilgili bakanlıklara gönderilmiştir.

Bu durum da bütçenin yerelden desteklenen katılımcı bir bütçe olarak hazırlanması bir yana, devletin kendi kurumları arasında dahi anayasal kuralların çiğnendiği, bütünüyle Cumhurbaşkanlığı Sarayındaki bir ekip tarafından hazırlanıp dayatıldığı bir bütçedir.

2021 bütçesi kurumsallaşmakta olan faşizmin bütçesidir

Bu yönüyle bu gelişme yenidir ve bütçe hakkının zedelenmesi değil, bütünüyle gasp edilmesi anlamına gelmektedir. Bu da giderek kurumsallaşmakta olan faşizmin köşe taşlarından birini oluşturma anlamında yeni rejimin belirgin karakterini yansıtmaktadır.

Bu durumu anlatabilmek için bütçeden verilebilecek tek bir örnek dahi yeterlidir. Öyle ki bütçedeki tüm ödeneklerin oluşturulması ve tahsisine, toplanacak ya da toplanmayacak vergilerin hangileri

olacağına, yapılacak borçlanmaların miktarı ve niteliğine, kurumlar arasındaki irili-ufaklı tüm ödenek aktarmalarının yapılmasına tek bir kişi, Cumhurbaşkanı karar vermekte, dahası bu yetkiyi kendinden başka kimin kullanacağını da yine kendisi belirlemektedir.

Yeni bütçe tekniği ile 68 adet program ve bunlara ilişkin performans ölçütleri sıralanmaktadır. 5018 Sayılı Kanun'un olmazsa olmazı konumundaki fonksiyonel sınıflandırmaya son verildiğinden trilyon liralara aşan ödeneklerin nerelere harcandığını tam olarak görebilmek artık iyice zorlaşmaktadır. Kısaca bu yılki bütçe tam anlamıyla bir ödenek karartma bütçesi tekniği ile hazırlanmıştır.

Hem anayasaya aykırı bir süreç izlemesi hem de bütçe hakkını gasp etmesi nedeniyle öncelikle bu kanun teklifinin reddedilmesi gerekmektedir.

Bu sebeple bütçe hakkının gasp edilmesine karşı verilecek mücadele demokrasi mücadelesiyle bir arada düşünülmeli ve bütçe hakkının savunulması demokrasi ve barış mücadelesinin önemli bir ayağı olarak kabul edilmelidir. Parlamentodaki bütçe görüşmeleri sırasında sözler bunun üzerine kurulmalı, parlamento dışı muhalefet örgütlenmesinin odak noktalarından biri bu olmalıdır.

Bütçeyi aynı süreçte çıkartılan emek karşıtı, emekçilerin kazanılmış haklarını bütünüyle ellerinden alan, esneklik bahanesiyle işçi sınıfını iyice güçsüzleştiren, örgütsüzleştiren ve yoksullaştıran Torba Yasadaki düzenlemelerle birlikte ele almak ve toplumsal muhalefeti bu iki ayak üzerinden sürdürmek gerekmektedir.

Bu bütçe ile birlikte, rejimin baskıcı, militarist, yandaş büyük sermaye yanlısı, rantı kollayan, savaşları körükleyen, siyasal İslamcı gericileşmeyi hızlandıran yanları belirgin bir biçimde öne çıkmaktadır.

Bir örnek vermek gerekirse; ilk bakışta askeri harcamaları yapan kuruluşlara verilen ödeneklerin düşük bir oranda kaldığı izlenimi oluşsa da, bunlara, rejimin nekrokapitalist yanını ortaya çıkaran askeri sanayi karması devlet şirketlerinin ciroları, Savunma Sanayi Destekleme Fonu'nun gelirleri ve harcamaları, son olarak iç güvenlik aygıtlarına verilen ödenekler ve adalet bütçesi için ayrılan ödenekler bir arada düşünüldüğünde bunun toplamda 300 milyar lirayı ve toplam bütçe ödeneklerini yüzde 23'ünü bulduğu görülmektedir.

Sermayeye kaynak aktarmaya devam

2021 yılı yatırım bütçesindeki en büyük payın ulaştırma yatırımlarına ayrılmış olduğu ve bütçeden 2021 yılında şehir hastaneleri için 16 milyar lirayı aşan bir kaynağın ayrıldığı gerçeği de iktidara yakın, dünyanın en büyük 200 inşaat şirketi arasında yer alan az sayıda inşaat grubunun bütçeden en büyük payı almayı sürdüreceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca "vergi harcamaları" adı altındaki 231 milyar TL'lik verginin büyük bir çoğunluğunun sermayeden alınmayacak olması da sadece ödenek aktarma biçiminde değil, vergi almayarak da sermayenin desteklenmeye devam edileceğini göstermektedir.

Toplum karşıtı bir bütçe

Buna karşılık başta gençler olmak üzere toplumun çok önemli bir kesiminin karşılaştığı devasa işsizlik sorununun çözümüne ilişkin kısmi çalışma, düşük ücretli çalışma, güvencesiz (kıdem tazminatı, ihbar tazminatı ve emeklilik hakkı olmaksızın) çalışma gibi torba yasa düzenlemelerinde yer alan sözde önlemlerin dışında bir çözüm önerilmemektedir.

Benzer bir biçimde tarım kesimine dönük tarımsal destekleme miktarı bu denli yüksek bir enflasyon oranına, kurdaki yükseliş nedeniyle sürekli artan girdi maliyetlerine rağmen sabit tutulmakta (22 milyar lira), hatta mazot ve gübreye verilen desteklerde 787 milyar liralık bir kesintiye gidilmektedir.

Mevcut rejimin muhafazakâr-mütedeyyin kitleleri ikna araçlarının başında gelen ve tek bir mezhebin temsilcisi konumundaki Diyanet İşleri Başkanlığı'na ayrılan ödeneğin 13 milyar lirayı bulacak olması ise rejimin Siyasal İslamcı karakterini yansıtmaktadır.

Yükü emekçi halklara yikan bir kamu finansmanı öngörüyor

Siyasal iktidarın 2020 yılında yasaya aykırı biçimde devlet borçlanması yapmasının ardından bu durumu torba yasa ile geriye dönük olarak yasallaştırmasıyla kalmayıp Hazine nakit açığı miktarının

çok üzerinde (308 milyar liralık) borçlanma yetkisi alması rejimin devlet borçlanmasını da kendi siyasal bekası için bir araç olarak kullanmaya devam edeceğini göstermektedir.

Bütçenin finansman tarafında ise asıl ağırlığı 922 milyar lira (yüzde 84 oranında) vergi gelirleri oluşturmaktadır. Torba Yasada salgın ve ekonomik kriz bahane edilerek Kurumlar Vergisi oranının yüzde 5 düşürülmesi, Gelir Vergisi Kanununun geçici 67.maddesi ile faiz ve benzeri gelirlerin vergiden tam ve kısmi olarak istisna edilmesi uygulamasının 2025 yılına kadar uzatılması vergileme açısından diğer vergilere yüklenileceğinin bir göstergesidir.

Nitekim bu vergilerin yaklaşık yüzde 70'i emekçiler tarafından ödenen KDV, ÖTV gibi vergiler başta olmak üzere, harçlar, damga vergisi gibi vergilerden oluşmaktadır. Böylece toplam vergi gelirlerinin içinde Kurumlar Vergisinin payı yüzde 7-8'e kadar gerilerken, Gelir Vergisinin payının yüzde 20 civarında kalması planlanmıştır. Ancak Gelir Vergisinin yüzde 65 gibi bir oranını yine ücretli emekçilerin ödediği dikkate alındığında vergi yükünün önümüzdeki yılda da emekçilerin üzerinde kalacağı kesinleşmiştir.

Böyle bir salgın döneminde yapılması gereken çok zengin servet sahiplerinden, en azından birkaç yıl süreli olmak üzere, artan oranlı bir servet vergisi almak iken siyasal iktidar tersini yapmakta, servet sahiplerini daha çok kollayan düzenlemelere yönelmektedir. Torba yasa ile çıkartmayı planladığı Varlık Affı ile yasal olmayan servetlerin sahiplerinin de bu servetlerini (tek kuruluşluk vergi dahi tahakkuk ettirmeden ve geriye dönük vergi incelemesi yapılmaksızın) meşrulaştırmakta, böylece kara paranın aklanarak ekonomiye resmi olarak dâhil edilmesi hedeflenmektedir.

Kısaca sadece harcamalar ya da borçlanma boyutuyla değil, kamu finansmanı ve vergileme boyutuyla da bu bütçe emekçi halkların yanında olan bir bütçe değildir.

Bu değerlendirmelerin dışında 2021 bütçesi ile ilgili olarak şu tespitlerin yapılması zorunludur:

•Bütçe Meclis'teyken dahi bütçedeki öngörülerini değiştirecek nitelikte faiz, kur, enflasyon gelişmeleri söz konusudur. Dolar kurundaki dalgalanmalar bütçenin dayandırıldığı Orta Vadeli Plan ve Orta Vadeli Programın parametrelerinin çökmesi anlamına geleceğinden **bu bütçe daha yasalasmadan kadük olmuş bir bütçedir.**

•Bu bütçe önümüzdeki en az iki yıla damgasını vuracak olan Korona salgını ile kamusal bir mücadele programını içermemektedir. Sağlık Bakanlığı başta olmak üzere salgınla ilişkili diğer bakanlıkların (Çalışma ve Sosyal Politikalar ve Milli Eğitim gibi) ödeneklerinin dağılımı böyle bir sorunun siyasal iktidarca yeterince görülmediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca emek gücü ve istihdama ilişkin yapılmaya çalışılan düzenlemeler işçi ve halk sağlığını iyice bozucu nitelikte olduğundan bu **bütçenin salgınla mücadele gibi bir amacının olmadığı da anlaşılmaktadır.**

Bu bağlamda Sağlık Bakanlığı'nın 2021 yılı toplam bütçe ödeneklerinin dağılımı çok önemlidir. Sağlık Bakanlığı 2021 bütçesinde şehir hastaneleri için 16 milyar 392 milyon TL ayrılmıştır. Bu tutarın 6 milyar 415 milyon TL'sini hastanelerin hizmet alımı yoluyla sunduğu hizmetler oluştururken şehir hastanelerinin kira bedelleri için 9 milyar 977 milyon TL müteahhitlere ödenecektir. Pandemi koşullarında koruyucu sağlık hizmetleri güçlendirilmeli, aşırıya yeterli kaynak aktarılmalıyken şirket patronları zengin edilmeye devam edilmektedir.

•Bu bütçe başta döviz kurundaki gelişmelere sırtını çeviren, olası bir döviz krizi, arkasından gelebilecek bir özel sektör borç krizi ve bunun tetikleyeceği bir bankacılık krizi ve son olarak böyle bir finansal çöküşün neden olacağı devlet maliye krizi olasılığını öngörmemektedir.

•Son olarak en son İzmir'de 7 şiddetinde yaşanan depreme rağmen Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'na Diyanet İşleri Başkanlığı'na ayrılan ödeneğin altıda birinden daha az (2,088 milyar lira) ödeneğin ayrılmış olması siyasal iktidarın **doğal afet gerçeğini görmediği ya da umursamadığı anlamına gelmektedir.**

Sağlık Bütçesi

Covid-19 pandemisi dünyada pek çok kapitalist ülkede sağlık alt yapısının ne denli zayıf olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de de olası salgınlar karşısında her hangi bir ön hazırlığın olmadığı gibi, grip aşısı gibi en temel aşıların dahi üretilmesi için kaynak ayrılmadığı ortaya çıkmıştır. 25 milyondan fazla risk grubundaki yurttaş için sadece 1,3 milyon aşı tedarik edilerek yurttaşların yaşam hakkı bile önemsenmemiştir.

Başka amaçlarla kurulmuş olan şehir hastaneleri bu dönemde pandemi hastanesine dönüştürülmüştür. Bu hastaneler için katlanılan maliyetin küçük bir kısmı ile ülkede sağlam bir sağlık alt yapısının kurulabileceği ya da mevcudun güçlendirilebileceği gerçeği ortaya çıkmıştır.

2021 Sağlık Bütçesi bu gerçekleri görmezden gelen ve sadece salgın ile mücadele değil, genel olarak toplum sağlığının korunması konusunda son derece yetersiz bir bütçedir.

Sağlık sorunu sadece mevcut sağlık sistemi üzerinden ele alınabilecek bir sorun değildir

Kaldı ki toplum sağlığı sorunu sadece Sağlık Bakanlığı ve ona ayrılacak kaynakların büyüklüğü ile halledilebilecek bir sorun değildir. Ülkede başta işçiler olmak üzere emekçi kesimler son derece sağlıksız koşullarda, uzun saatler, açlık ücreti düzeyinde çalışmak zorunda bırakılıyorsa, bu kesimlerin yüksek enflasyon ve gıda güvenliği olmayan gıdalar yüzünden yanlış ve eksik beslenme sorunları varsa hastalanmaları ya da salgınlardan öncelikli olarak etkilenmeleri kaçınılmazdır. Bu nedenle de sağlık konusu Sağlık Bakanlığı ya da şehir hastanelerini aşan bir perspektiften tartışılmalıdır.

Bu bağlamda ele aldığımız Sağlık Bakanlığı’nın 2021 yılı bütçesine baktığımızda şunları görmekteyiz:

Bakanlığa toplamda 2020 yılında 58,9 milyar lira ödenek ayrılmışken, 2021 yılında bu ödenek 77,6 milyar liraya çıkartılmıştır. Bu, görünürde, yaklaşık yüzde 32’lik bir artıştır. Ancak enflasyondan arındırıldığında bu oran yüzde 28’in altında kalmaktadır.

Metalaşmış, ticarileşmiş tedavi edici hizmetler dörtte üç paya sahip

Buradaki diğer önemli bir husus bu ödeneklerin ne kadarının “tedavi edici hizmetlere”, ne kadarının ise “koruyucu hizmetlere” ayrıldığıdır. Bu rakamın 54,6 milyar liralık kısmı (yüzde 69) tedavi edici hizmetlere, buna karşılık 19 milyar lirası (yüzde 25) koruyucu hizmetlere ayrılmıştır. Yani sağlıkta ticarileşme ve metalaşmayı savunan anlayış yeni bütçede kaynakların aktarımı kısmında kendini yeniden göstermektedir.

2002 yılında 5.840 sağlık ocağı, 11.735 sağlık evi, 272 verem savaş dispanseri, 280 AÇSAP, 94 halk sağlığı laboratuvarı ile birinci basamak sağlık hizmetleri kapsayıcı ve bütünlüklü şekilde çalışırken bugün 7.997 Aile Sağlığı Merkezi ile birinci basamak sağlık hizmeti verilmektedir.

2002 yılında birinci basamakta hekim başına 3.734 poliklinik hizmeti düşerken bugün bu sayı 10 binin üzerindedir (10.243).

2020 yılı için aile hekimi başına düşen nüfus 3040 olarak planlanmış ancak 2020 yılında aile hekimi başına düşen nüfus 2019 yılının üstünde gerçekleşmiştir.

AKP iktidarı döneminde koruyucu hizmetlerden uzaklaşmış, bu durum birinci basamak sağlık hizmetlerinin salgın hastalıklar başta olmak üzere toplum sağlığını ilgilendiren hastalıklarla mücadele gücünü azaltmıştır. Yine kapatılan halk sağlığı laboratuvarı ve sağlık evleri pandemi ile mücadelede zaafıya neden olmuştur.

1980 sonrası öncelikle sosyal hizmetler sağlık hizmetlerinden ayrılmış, AKP döneminde ise, sağlık hizmetleri ile bütünlüklü olarak yürütülen; çevre, gıda, endüstriyel kirlilik, temiz su, sağlıklı beslenme gibi hizmetler reform adı altında sağlık hizmetlerinden koparılmıştır. Bu ayrışma sonrası koruyucu hizmetler kapatılmış yerine küçük tedavi kurumları olan aile hekimlikleri açılmıştır.

Bugün fiyasyon ekipleri ile yürütölmeye çalışılan hizmetler kapatılan sağlık ocakları ve sağlık evleri varlığını sürdürmüş olsaydı; yerinde, zamanında, başarılı ve etkili bir şekilde sürdürölebilir olacaktı.

Sağlık alanına ayrılan bütçedeki payların 2020 yılından bu yana nasıl bir gelişim izlediği de siyasal iktidarın sağlık hizmetlerine nasıl baktığının bir göstergesidir. Koruyucu hizmetlere ayrılan ve ayrılması hedeflenen pay sırasıyla: 2020 yılında yüzde 26 iken, 2021'de yüzde 25, 2022'de yüzde 24 ve 2023 yılında yüzde 23'e gerilemektedir. Buna karşılıklı tedavi edici hizmetlerin payı 2020 yılında yüzde 69 olurken, 2021 yılında yüzde 69 ve 2022'de yüzde 71 ve 2022'de yüzde 72 olması öngörölmektedir. Pandemi sürecinde koruyucu sağlık hizmetlerine ayrılan payın büyümesi beklenirken gittikçe küölmektedir.

Koruyucu sağlık hizmetlerinin aleyhine olan bu durum personele bütçeden ayrılan ödeneklerden de net bir biçimde görölmektedir. 2021 yılında koruyucu hizmetlere ayrılan 19 milyar liralık ödenėin 3,3 milyar lirası personel için (yüzde 17) ayrılırken; 54,6 milyar liralık tedavi edici hizmetler bütçesinde bu sayı 25 milyonun üzerine (yüzde 45) çıkmaktadır (Tablo).

EKONOMİK SINIFLANDIRMA ÖDENEKLERİNİN PROGRAM TOPLAM ÖDENEĞİNE ORANLARI

PROGRAM ADI	Personel Ödedenine Oranı	Sos. GİR. Dev. Primi Öd. Oranı	Mal Ve Hizmet Alım Ödedenine Oranı	Carı Transferler Oranı	Sermaye Ödedenine Oranı	Sermaye Transferleri Oranı
SAGLIKLA MÜCADELE	%68	%19	%2	%9	%2	%0
KORUYUCU SAĞLIK	%17	%3	%68	%0	%10	%0,008
TEDAVİ EDİCİ SAĞLIK	%49	%10	%48	%0,14	%29	%0,002
YÖNETİM VE DESTEK PROGRAMI	%68	%12	%4	%6	%12	%0,819

2020 ve 2021 yılları karşılaştırmalı ödenekleri

SAGLIK BAKANLIĞI BÜTÇESİ EKONOMİK SINIFLANDIRMASI 2020 ve 2021 Yılı Ödenekleri

- 2021 YILI TEKLİFİ		
- PERSONEL GİDERLERİ	30.725.674.000	
- SOS. GİR. DEV. PRİMİ GİD.	6.971.529.000	
- MAL VE HİZMET ALIM GİDERLERİ	20.770.098.000	
- CARİ TRANSFERLER	45.467.4.000	
- SERMAYE GİDERLERİ	18.536.000.000	
- SERMAYE TRANSFERLERİ	157.544.000	
- TOPLAM		77.615.519 .000 TL
- 2020 YILI BAřLANGIç ÖDENEKLERİ		
- PERSONEL GİDERLERİ	24.278.121.000	
- SOS. GİR. DEV. PRİMİ GİD.	5.938.869.000	
- MAL VE HİZMET ALIM GİDERLERİ	17.754.352.000	
- CARİ TRANSFERLER	245.408.000	
- SERMAYE GİDERLERİ	10.593.292.000	
- SERMAYE TRANSFERLERİ	65.767.000	
- TOPLAM		58.875.829 .000 TL

Sağlık Bakanlığı Bütçesinin SGK ve Döner Sermaye ile ilişkisi

Türkiye’de sağlık hizmetlerinin finansmanında AKP’den önce, genel bütçe ve kamu sağlık sigortası modeli hâkimken, 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren, Genel Sağlık Sigortası (GSS) adı altında “Neoliberal Kamu Sağlık Sigortacılığı” modeline geçilmiştir. Bu model başlatıldığından beri her bir yurttaş, kamu sağlık sigortası kapsamında olabilmek için ödediği vergiler dışında, düzenli olarak “sağlık sigortası primi” ile sağlık sigortası kapsamında hak olarak tanımlanan hizmetleri kullanabilmek için de her seferinde (reçete, muayene, ilaç vb.) katılım payları ödemek zorunda bırakılmıştır. “SGK’nin GSS harcamalarının kaynağı nedir?” sorusuna doğru yanıt verebilmek için, ilgili mevzuatın hükümleri kapsamında ve verilere dayalı olarak, bilimsel bilgidен kaynağını alan yanıtın üretilebilmesi gerekmektedir.

Bilindiği gibi, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından, 2010 yılından itibaren, “Sağlık Harcamaları İstatistikleri” adıyla, 2012 yılı dışında, her yıl yayımlanmakta olan verilerde, genel devlet sağlık harcamaları kalemi; a) “merkezi devlet” (genel ve özel bütçeli kuruluşların sağlık harcamaları), b) “yerel devlet” (belediyeler, il özel idareleri vb. sağlık harcamaları) ve c) “sosyal güvenlik” (SGK sağlık harcamaları) sağlık harcamaları alt kalemlerinden oluşmaktadır (TÜİK 2010).

TÜİK tarafından yayımlanan verilere göre, genel devlet sağlık harcamaları içindeki SGK tarafından yapılmakta olan sağlık harcamalarının payı 2002 yılında %53 iken, AKP hükümetleriyle birlikte, 2003 yılında %62’ye, 2006 yılında %66’ya ve 2013 yılında da en yüksek düzeye, %74’e ulaşmıştır. Bu pay, sonraki yıllarda %70’ler seviyesine oturmuş ve bunun altına düşürülmemiştir. Bu bilgilere göre, genel devlet tarafından yapılan 1000 TL’lik sağlık harcamasının 2002 yılında 534 TL’si, 2013 yılında 739 TL’si, 2018 yılında da 705 TL’si SGK tarafından gerçekleştirilmiştir. 2002 ile 2018 yılları arasındaki artış, %32’nin üzerindedir (TÜİK, 2010-2019). Bu nedenle, SGK sağlık harcamalarının kaynağının ortaya konması, toplumun sağlık hakkı tartışmalarında önem taşımaktadır.

Sağlık Bakanlığı Bütçesi değerlendirilirken döner sermaye bütçesi ile birlikte değerlendirilmesi doğru sonuç doğuracaktır. Sağlık Bakanlığı’nın, 2020 yılı tamamlanmaması nedeniyle, 2019 yılı döner sermaye ve genel bütçe karşılaştırıldığında bütçe ödemelerinde özerkleşme/özelleşme/özel sektör etkisi görülmektedir.

Sağlık Bakanlığı’nın 2019 yılı için 48.232 milyon TL bütçesi bulunmakta iken 57.424 milyon TL döner sermaye bütçesi ayrılmıştır. Sağlık Bakanlığı kurumları özel bütçeli işletmelere dönüştürülmüştür.

Özel bütçeli hale gelen Sağlık Bakanlığı’nın yoğunluklu gelirleri SGK üzerinden oluşmakta olup, SGK’na fatura edilen işlem sayısı ve fatura tutarları incelendiğinde kaynakların ağırlıklı olarak özel sektöre aktarıldığı görülmektedir. Sağlık Bakanlığı hastaneleri SGK’na bildirilen başvuruların %77’sini karşılarken fatura ödemelerinin %58’inden yararlanmışlardır. Özel sektörün ise toplam başvurularda payı %14 iken ödemelerin %19’nu almıştır (Kaynak, SGK veri tabanı)

Sayıştay’ın hakemliğinde, 2013 yılında devlet sağlık harcamaları kapsamında gösterilen “sosyal güvenlik” (SGK) sağlık harcamalarının temel kaynağı, “merkezi devlet” ve “yerel devlet” başlıklarında yapılan sağlık harcamalarından farklı olarak, toplanan primlerdir. Başka bir ifadeyle, SGK tarafından yapılan sağlık harcamalarının kaynağı, devletin aldığı vergilerle (büyük çoğunluğu da dolaylı vergiler yoluyla) oluşturduğu, her türlü harcama yetkisi devlete/hükümete ait olan -içeriği ayrıca özel bir tartışmayı hak eden- genel bütçe değildir. Aksine, özel olarak, GSS hizmetleri için toplanan paralardır. Bu “özel sağlık vergisi” olarak da kabul edilebilir. Bu nedenle, SGK tarafından yapılmış olan sağlık harcamalarına “devlet/kamu sağlık harcamaları” kapsamında yer vermek hatalı, hatta “yanıltıcı”dır. Bu durumun siyasi partiler, sendikalar, demokratik kitle örgütleri, alanın uzmanlarıyla bilim insanları tarafından görülmemesi, anlaşılabilir değildir. Yukarıda paylaşılan bilgi kapsamında, SGK’nin yaptığı sağlık harcamalarının kaynağı temel olarak toplanan primlerdir. Diğer bir ifadeyle, kişilerin cepleridir. SGK’dan değişik zamanlarda talep edilmesine karşın, GSS fon gelirleri bilgisine ulaşılamamaktadır. O nedenle, toplanamayan prim borçları vb. bütün sınırlılığı göz önüne alınarak her bir yıl için, TÜİK Sağlık Harcamaları İstatistikleri’nde yer verilen SGK harcamaları üzerinden ve Sayıştay tarafından hazırlanmış olan SGK 2013 yılı denetim raporundaki

oranların her bir yıl için geçerli/sabit olduğu kabul edilerek, GSS fon gelirleri aşağıdaki tabloda tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Yıllar	Sağlık Harcamaları	Tahmini GSS Fon Geliri	Fark/Fazla
2014	50.058	63.724	13.666
2015	54.464	69.333	14.869
2016	62.925	80.104	17.179
2017	72.876	92.771	19.895
2018	84.598	107.693	23.095

Tabloda yer verilen hesaplama sonuçlarına göre, SGK'nin GSS fon geliri fazlası, 2013 yılında 12,8 milyar TL iken, yıllar itibariyle düzenli bir biçimde artarak, 2018 yılında tahminen 23,1 milyar TL'ye yükselmiştir. Doğrudan kişilerin maaş ve ücretlerinden kesinti ya da elden ödeme olarak toplanan sağlık sigorta primiyle sağlık hizmetini kullanırken, katkı payı olarak toplanan bu paralar yalnızca her bir kişi için değil, sağlık alanı için de büyük bir meblağdır.

Resmi Gazete'nin 30995 Mükerrer sayısında, 31 Aralık 2019 tarihinde yayımlanarak uygulamaya giren, 7198 sayılı, "2018 Yılı Merkezi Yönetim Kesin Hesap Kanunu" Ek'inde sunulan verilere göre, Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşları'nın 2018 yılı bütçesi (gerçekleşen giderler/harcamalar) toplam 37 milyar 573 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bütçenin 21 milyar 319 milyon TL'si (%57'si) personel giderleri, kalan 16 milyar 254 milyon TL'si (%43'ü) de yatırım ve cari sağlık harcamaları için kullanılmıştır. Tablonun son satırında da paylaşıldığı gibi, aynı yıl için tahmin edilen GSS fon gelir-gider farkı 23 milyar 95 milyon TL'dir. Başka bir ifadeyle, 2018 yılı tahmini GSS fon gelir-gider farkı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşları'nın aynı yıl için gerçekleşen bütçelerinin %61,5'i kadarken, Bakanlık ve Bağlı Kuruluşları'nın yatırım ve cari sağlık harcamaları toplamından da 1,42 kat (%142) daha fazladır. Bir defa daha belirtmekte yarar var; söz konusu karşılaştırma, SGK tarafından 2018 yılında toplanan GSS fon gelirlerinden sağlık harcamaları çıkartıldıktan sonra, yalnızca arta kalan yaklaşık üçte birlik bölümü içindir. Ve sağlık harcamalarından arta kalan bu kısmın, GSS dışında harcanmaması yasayla hükme bağlanmıştır.

SGK, GSS prim alacaklarını, 4/A kapsamındaki işçilerin GSS primlerini kurum hesabına yatırmakla yükümlü olan patronlardan tahsil etmeyi bırakın, önceki dönemde yeşil kartlılar olarak bilinen ve aylık geliri asgari ücretin üçte birinden daha düşük olanların GSS primlerini devlet adına ödemekle görevlendirilmiş olan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndan da tahsil etmemekte/edememektedir. Bakanlık, adı geçen sigortalılara ait GSS prim bedelini SGK'ya ödemediği için 31 Aralık 2018 tarihi itibariyle 7 milyar 56 milyon TL GSS primi borçlusu, SGK'da alacaklı durumdadır (Sayıştay, 2019).

Yıllara göre devlet ve hane halkları tarafından yapılan sağlık harcamalarının toplam cari sağlık harcamaları içindeki payı (%)

YILLAR	DEVLET*	HANE HALKLARI**
2002	29.13	70.87
2003	27.02	72.98
2004	26.22	73.78
2005	27.34	72.66
2006	27.20	72.80
2007	28.35	71.65
2008	26.73	73.27
2009	30.99	69.01
2010	26.92	73.08
2011	27.04	72.96
2012	20.54	79.46
2013	20.48	79.52
2014	21.28	78.72
2015	21.86	78.14
2016	22.53	77.47
2017	22.07	77.93
2018	22.80	77.20

*Merkezi ve yerel devlet **Cepten, prim ve katkı payı olarak

Kaynak: TÜİK Haber Bülteni, Sağlık Harcama İstatistikleri, 2004-2007. Sayı: 29, 22 Şubat 2010. TÜİK Haber Bülteni, Sağlık Harcamaları İstatistikleri, 2013. Sayı: 16161, 05 Kasım 2014. TÜİK Haber Bülteni, Sağlık Harcamaları İstatistikleri, 2014. Sayı: 18853, 25 Kasım 2015. TÜİK Haber Bülteni, Sağlık Harcamaları İstatistikleri, 2015. Sayı: 21527, 05 Kasım 2016. TÜİK Haber Bülteni, Sağlık Harcamaları İstatistikleri, 2016. Sayı: 24574, 06 Kasım 2017. TÜİK Haber Bülteni, Sağlık Harcamaları İstatistikleri, 2017. Sayı: 27621, 15 Kasım 2018. TÜİK Haber Bülteni, Sağlık Harcamaları İstatistikleri, 2018. Sayı: 30624, 12 Kasım 2019 verilerinden hesaplanmıştır

SGK ile hane halkları tarafından yapıldığı açıklanan sağlık harcamaları da “hane halkları sağlık harcaması” olarak gösterilmiştir. Ne var ki böyle bir tanımlamayla bile sağlık harcamalarının gerçek kaynağının sadece bir bölümü görülebilmektedir. Çünkü, SGK, büyük kısmını GSS primi ve katılım payı geliri olarak toplayabildiği GSS fon gelirlerinin tamamının neredeyse üçte birini sağlık hizmetleri için kullanmadığından, bu meblağ doğal olarak SGK sağlık harcamalarına yansımamaktadır. Bu nedenle, gerçekte daha fazla olan hane halkları sağlık harcamaları daha az miktarda kayıtlara geçebilmektedir. Buna karşın, AKP hükümetleri döneminde artmış olan sağlık hizmeti harcamalarının kaynağının devlet olmadığı, aksine hane halkları harcaması (kişilerin cepleri) olduğu, öyle ki son yedi yıldır (2012-2018) toplam cari sağlık harcamalarında devletin payının %23’in altında kaldığı yukarıdaki tabloda bütün açıklığıyla görülmektedir.

Sonuç olarak, hem ilgili mevzuatın değerlendirilmesi hem de Sayıştay raporunun incelenmesi sonucunda ulaşılan bilgiler ışığında, SGK’nin sağlık harcamalarının “devlet sağlık harcaması” olarak kabul edilmesi doğru bir yaklaşım değildir. Bilimsel bilgiye dayalı bu saptamadan hareketle, SGK tarafından yapılan sağlık harcamalarına “cepten/ kişisel sağlık harcamaları” kapsamında yer verilmelidir. Hane halkları tarafından yapılan cepten sağlık harcamalarının toplam sağlık harcaması içindeki payı hesaplanırken, SGK tarafından yapılan sağlık harcamaları da dâhil edilmelidir. Söz konusu doğru hesaplama bilgisinin TÜİK vb. kurumlar tarafından kullanılması aşamasına gelene kadar, sosyalist ve sosyal demokrat siyasi partiler, sendikalar, demokratik kitle örgütleri, alanın uzmanları ve bilim insanları bu konuda ısrarlı tutum almalıdır. Ayrıca, tabloda paylaşılan hesaplamalar da orta yerdeyken, bu ülke yurttaşlarından herhangi birinin GSS kapsamı dışında tutulması kabul edilebilir değildir. TÜİK’in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2019’da yer alan bilgilere göre, Türkiye nüfusu, 2019 yılında 83 milyon 154 bin 997 kişi olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2020). SGK’nin en son verisi olan Kasım 2019 bilgisine göre, yurttaşlarımızın yalnızca 69 milyon 932 bin 638’i GSS kapsamında olabilmıştır (SGK, 2020c). Bir başka ifadeyle, nüfusumuzun %15.9’u yani, 13 milyon 222 bin 359 yurttaşımız GSS kapsamı dışında kalmıştır. Bu tablo, herhangi bir yoruma yer bırakmadan, kapitalist neoliberal sistemin ve ülkemizde onun temsilcisi AKP-MHP iktidarının “her şey paran kadar; sağlık hizmeti de eğitim de konut da beslenme de paran kadar...” gerçekliğinin örneği olarak değerlendirmelidir. Doğru tanımlamanın kullanılması, bu tablonun düzeltilmesi için kapitalizmle mücadele edilmesinin gerekliliği ile eşdeğer tutulmalıdır. Tutulmalıdır ki gerçekler “sislenmesin”.

Şehir hastanelerine yapılan aktarmalara devam

Sağlık Bakanlığı’nın 2021 bütçe sunumu üzerinden değerlendirme yapıldığında, Sağlık Bakanlığının sağlıkta başarı öyküsünün algıdan ibaret olduğu, geçmiş dönemin değerlendirilmesi, uluslararası karşılaştırmalar ve veri incelemelerinin sonucunda başarı değil başarısızlık öyküsünün ortaya çıktığı görülmektedir.

1990-2002-2020 Kurum ve Yatak Sayısı (Sağlık Bakanlığı Sunumunda 6 sayfa)

Yıllar	Sağlık Bakanlığı			Toplam			Nüfus
	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	10000 Kişiye Düşen Yatak	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	10000 Kişiye Düşen Yatak	
1990	686	92.354	16	857	120.738	21	56.473.035
2002	774	107.394	17	1.156	164.471	25	65.022.300
2020	901	152.030	18	1.525	246.491	30	83.154.997

Kaynak; İstatistik Yıllıkları 2002, Stratejik Plan, OECD

Bakanlık 2021 sunumunda 10.000 kişiye düşen yatak sayısını 30 olarak açıklamıştır. Bu rakam 2002 yılında 25 olup, 18 yıllık süreçteki artış sadece 5 olmuştur. 2002 yılında gerçekleşen yatak sayısı ise 1990 yılına göre 12 yıllık dönemde 4 artmıştır. AKP 18 yıllık iktidarındaki artış 1990-2002 yılları arasındaki 12 yıllık dönemle aynı düzeyde gerçekleşmiştir.

18 yıllık AKP iktidarında 10.000 kişiye düşen yatak sayısı 17'den 18'e yükselmiş olup artış 1 yatak olmuştur. 1990-2002 arası 12 yıllık dönemde ise yine artış 1 yatak olmuştur. Türkiye'de AKP iktidarı döneminde kamu sağlık kurumlarında yatak sayısı artışı olduğu gerçeği yansıtmamaktadır. AKP iktidarında artış yoğunluklu olarak özel sektörde gerçekleşmiştir. Kamuda artıştan ziyade artış hızında azalış gerçekleşmiştir. Şehir hastanelerinin yapımı ile yatak sayılarının artacağı gibi söylemlerin de doğru olmadığı açığa çıkmıştır. Zaten şehir hastaneleri yapılırken birçok hastane kapatılarak şehir hastanelerine taşınmaktadır.

Biraz da şehir hastanelerinin durumuna ve bütçe içindeki yerine bakalım;

Şehir Hastanelerinin hizmete açılmaya başladığı 2018 yılından itibaren, yüklenicilere kira ödemesi ile sundukları laboratuvar ve benzeri hizmetlerin karşılığında ödenmek üzere bütçeye ödenek konulmaktadır.

2018 ve 2019 yıllarında kira bedelleri döner sermayeler aracılığıyla ödendiği için ödenekler cari transferler kalemine konulmuş durumdadır. 2020 Yılından itibaren kira bedelleri Bakanlık tarafından ödendiği için bu ödenekler Mal ve Hizmet Alım Giderleri kalemine konulmuştur.

Hizmet Alım Bedelleri Ödenekleri ise 2018 yılından itibaren Bakanlık bütçesindeki Sermaye Giderleri kalemine konulmuş durumdadır. Bu bağlamda 2020-2021 dönemindeki Sermaye Giderleri kalemindeki artış yüzde 74, bütçedeki genel artış ise yüzde 31'dir.

2018 yılından bu yana şehir hastanelerinin müteahhitlerine Sermaye Giderleri kaleminden sırasıyla 2018'de: 1,3 milyar lira; 2019'de: 3,7 milyar lira; 2020'de: 4,8 milyar lira ödenmiş ve 2021 yılında 6,4 milyar lira ödenecektir.

Böylece şehir hastanelerine yapılan hizmet bedellerindeki yıllık artış oranları sırasıyla: 2019 yılında (2018'e göre) yüzde 189, 2020 yılında yüzde 30 ve 2021 yılında yüzde 33 olarak gerçekleşmektedir.

Şehir hastanelerine yapılan ikinci tür ödeme kira bedelleridir. Bu 2018 ve 2019 yıllarında Cari Transferler kaleminden yapılırken; 2020 ve 2021 yıllarında Mal ve Hizmetler kaleminden yapılmaktadır.

Bu çerçevede 2018 yılından bu yana şehir hastanelerine ödenen kira bedelleri sırasıyla: 2018 yılında: 1,3 milyar lira; 2019'da: 3,7 milyar lira; 2020'de: 5,6 milyar lira olurken, 2021 yılında 9,98 milyar lira olarak gerçekleşecektir. (yaklaşık 10 milyar lira).

Böylece şehir hastanelerine ödenen kira bedellerinin yıllara göre artış oranları 2019 yılında (2018'e göre) yüzde 188, 2020'de yüzde 52 ve 2021'de yüzde 77 olacaktır.

Cumhurbaşkanlığı verilerine göre 2020 Ocak ayı itibarıyla sağlık alanında KÖO modeli ile 18 projenin değeri 10.465 milyon dolar sözleşme değeri öngörülmüştür.

2020-2023 dönemi planlanan 6066 yatak kapasiteli 17 devlet hastanesinin proje tutarı 18.5 milyar TL iken 2019 yılında şehir hastanelerine verilen kira ve proje gideri 16 milyar TL olmuştur. 2020 yılında şehir hastanelerine yapılan 1 yıllık ödeme ile planlanan bu hastanelerin proje tutarı karşılanabilecektir (Samsun Atakum Devlet Hastanesi, Hatay İskenderun Devlet Hastanesi, İstanbul Seyrantepe EAH Revize Ek Blok Kadın Doğum Çocuk Ünitesi, İstanbul Kemerburgaz Devlet Hastanesi, İstanbul Pendik Devlet Hastanesi, İstanbul Esenyurt Devlet Hastanesi, Zonguldak Merkez Kadın Doğum ve Çocuk Hastanesi Revize Blok, İstanbul Esenler Devlet Hastanesi, Diyarbakır Yenişehir Devlet Hastanesi, Antalya Manavgat Devlet Hastanesi, İstanbul Bağcılar Devlet Hastanesi, İzmir Karşıyaka Devlet Hastanesi, Adıyaman Merkez Devlet Hastanesi, İzmir Menemen Devlet Hastanesi, Bursa Merkez Devlet Hastanesi, Gaziantep Çocuk Hastalıkları

Hastanesi Kadın Doğum Binası, Manisa Ruh Sağlığı Hastalıkları Hastanesi ve Yüksek Güvenlikli Adli Psikiyatri Hastanesi).

Üniversite hastanelerine kaynak yok

2021 bütçesinde sağlık sektörü yatırımlarına sadece 20.1 milyar ayrılmış olup bu rakamın 18,5 milyarı Sağlık Bakanlığı, 1,6 milyarı ise üniversiteler için ayrılmıştır. Borç batağına sürüklenmiş olan üniversiteler; satın aldıkları tıbbi cihazların ücretlerini ödeyememekte, salgın koşullarında canlarını ortaya koyarak hizmet üreten sağlık emekçilerinin ek ödemelerinden kesintiye giderek borçlarını kapatmaya çalışmaktadır. Bu kabul edilemez bir durumdur.

Personele de bütçeden kaynak yok

2021 yılında personel giderlerinin Sağlık Bakanlığı bütçesindeki payı %40'a düşmüştür. Sağlıkta Dönüşüm Programı öncesi 2003 yılında bu oran %70'dir.

2020-2023 bütçe öngörülerine göre memurlara ayrılan bütçede %36 artış görülmekteyken, sözleşmeli personelde %60 düzeyinde artış görülmektedir. Bu durum istihdam rejimi olarak sözleşmeli statünün tercih edileceğini göstermektedir.

2002 yılında hizmet alımlarının bütçe içerisindeki oranı %0,7 iken 2021'de %23'e çıkmıştır.

Sağlık Hizmetlerinde özel sağlık kuruluşları artarak devam ederken Kamu Sağlık Hizmetleri bünyesinde üretilen hizmetler hizmet alım yöntemiyle gördürülmektedir. Her geçen yıl sağlık hizmetleri kamu hizmet alanından çıkarılmaktadır.

Yine salgında en ön safta yer alan sağlık emekçilerine yönelik bütçeden ayrılan pay oranında değişikliğe gidilmemiş, **"hakkınız ödenmez"** denilen emekçiler canları pahasına hizmet üretirken yeni personel alımına pay aktarılmadığı gibi ücretlerinde de artış yaşanmamıştır. 2021 sağlık bütçesi bu haliyle bir utanç belgesidir.

Sonuç öneri ve talepler:

Genel olarak 2021 bütçesini ve Sağlık Bakanlığı bütçesini incelediğimizde ana gelir kaynağı, yine yaşamak için çalışmak zorunda olanlardan alınması hedeflenen, doğrudan ve dolaylı vergiler olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, yaşamak için çalışmak zorunda olanların bu durumu değiştirebilmeleri için geliştirme çabası içinde oldukları eylem birliklerinin, emekçilerin ve ezilenlerin örgütsel ve stratejik ortaklıklarını sağlayan iktidar mücadelesini de hedefleyebilmesi gerektiği bütün açıklığıyla önümüzde durmaktadır. Gelecek yıllarda hazırlanacak bütçelerin hedefinin, yaşamak için çalışmak zorunda olanların refahını ve mutluluğunu sağlamak olabilmemesinin başlıca yolu bu hedeften geçmektedir. Bu amaç için yakın ve orta vadede bütçeye ve sağlık hizmetlerinin finansmanına ilişkin ortaya konulması ve kitleselleştirilmesi gerektiği düşünülen önerileri şöyle sıralamak mümkündür:

1. Genel bütçe gelirleri içinde gelir vergisi payı artırılmalıdır. Bu artış, gelir vergisi içinde kurumlar vergisi payı artırılarak sağlanmalıdır. Yoksullardan, emekçilerden, ücretlilerden alınan direk ve dolaylı vergi payları azaltılmalı, sermaye sahiplerinin vergi sorumluluğu artırılmalıdır.
2. Sağlık hizmetleri harcamalarında merkezi bütçenin payı artırılmalıdır. SGK prim gelirleri içinde çalışanların ve kendi hesabına çalışanların payı azaltılmalı, patronların payı artırılmalıdır. SGK'ya genel bütçeden aktarılan pay artırılmalıdır.
3. Sağlık hizmetleri harcamalarında merkezi devlet harcamalarının payı artırılmalı, SGK ve hane halkları harcamalarının payı azaltılmalıdır. Katkı-katılım, ilave ücret gibi hiçbir ad altında halktan sağlık hizmetleri için ücret alınmamalıdır.
4. SGK'nin özel hastanelerden hizmet satın alması hizmet başına (fee-for-services) ve vaka başına (case payment) ödeme ile değil, toptan bütçeleme (global butgetting) ile olmalıdır.
5. Sağlık personeli sayısı OECD ortalamasına güvenceli ve kadrolu istihdamla çıkarılmalıdır.
6. Sağlık personeline ek ödeme, döner sermaye vb. adlarla yapılan, ekip anlayışını bozan, rekabet oluşturan ve çalışma barışını bozan ödeme yöntemi yerine yoksulluk sınırının

üzerinde, tek kalemde, tamamı emekliliğe yansiyacak şekilde maaş ödenmesine başlanmalıdır.

7. Özel sağlık kurumlarına aktarılan her türlü pay kaldırılmalıdır. Kamu sağlık kurumları ve sağlık eğitimleri için bütçeden ayrılan pay yükseltilmelidir.
8. Covid-19 pandemisinde gördüğümüz gibi sağlık sistemleri çökme aşamasına gelmiştir. Mevcut kapitalist sistemin doğaya olan tahakkümü nedeniyle yeni pandemilerin olacağı da öngörülmektedir. Bu nedenle toplum sağlığı için Sağlık Bakanlığı'nın kentleşmeden tarım politikalarına, çevre politikalarına ve üretim ilişkilerine kadar müdahil olacak bir yapıya büründürülmesi gerekmektedir. Ayrıca yaşanması muhtemel yeni salgınlara karşı da bütçe kalemi oluşturulmalıdır.
9. Sağlıklı bir toplum için tedavi edici hizmetler yeterli değildir. Koruyucu sağlık hizmetlerinin yeniden ele alınması ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda açlık, işsizlik, yoksulluk ve savaş politikaları halk sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle istihdamın artırılması, ülke içinde ve dışında savaşa karşı barış politikalarının geliştirilmesinde sağlık alanının söz sahibi olması gerekmektedir.
10. Hukuksuz bir şekilde ihraç edilen ve hakkında kesinleşmiş yargı kararı bulunmayan sağlık personeli derhal işe başlatılmalıdır.
11. Sağlık hizmetlerinin üretilmesi planlanması ve sunulmasının tüm aşamalarında sağlık emekçileri örgütleri aracılığıyla, halkın siyasi partileri aracılığıyla karar alma süreçlerine dahil olacak mekanizmalar oluşturulmalıdır.

MERKEZ YÖNETİM KURULU